

ธรรมะใกล้มือ

ทางสายกลาง

พุทธทาสภิกขุ

BIA

ทางสายกลาง

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมะใกล้มือ

งานธรรมบรรยายของพุทธทาสภิกขุ ที่ไม่เคยจัดพิมพ์มาก่อน

ทางสายกลาง

พุทธทาสภิกขุ

การบรรยาย อบรมนักรศึกษาวิทยาลัยครูสงขลา
วันที่แสดง ๘ มิถุนายน ๒๕๒๗
รหัส ๔๑๒๕๒๗๐๖๐๘๐๐๔๐
ผู้ถอด ทองฉาน บุญญภัทโร
ผู้ตรวจทาน นุชนารถ บัวระพา และฝ่ายจดหมายเหตุ

ISBN 978-616-7574-56-1

พิมพ์ครั้งแรก พฤศจิกายน ๒๕๖๐ จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

สมทบการผลิต ๑๐ บาท

ประสงค์รับหนังสือเพื่อใช้ในงานพิธีหรือเผยแพร่ในวาระต่างๆ ติดต่อที่

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนินคมรถไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ : ๐-๒๕๓๖-๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

โทรสาร : ๐-๒๕๓๖-๒๖๘๘

อีเมล : bookclub@bia.or.th

Facebook : [bookclub.bia](https://www.facebook.com/bookclub.bia)

BIA

ธรรมทาน กับ มรดกหนึ่งร้อย

ที่ใครจะรู้ว่า ตอนที่มองอะไร ลองแยกเล่มหนังสือ
ออกดู จะเห็นว่า มีอยู่สองฉบับ คือ กระดาษที่ใช้พิมพ์
กับความรู้ หรือคุณธรรมที่ดี ที่ซ่อนอยู่ในหนังสือเล่มนั้น. มรดก
ที่หนังสือ ย่อมมอบถึง มรดกของความดี ด้วยภาคตามด้วย
มรดก พร้อมกับมรดกของกระดาษ และ ~~เรื่อง~~ ^{งาน} ~~เรื่อง~~ ในมรดก
หนังสือหนึ่ง อย่างใด ก็ไว้.

ส่วนมรดกธรรมทาน ย่อมไม่เป็นเช่นนั้น ความดี
นั้นให้เปล่า ^{และดีประเสริฐ} ที่เลื่อง, ส่วนกระดาษหรือกระดาษนี้ ให้
ความรู้ นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับกระดาษที่ ให้
ให้ใส่แกลบไปถวายพระที่วัด. ขอคืน เพราะคน
ต้องใส่ไปถวาย อีกหลายครั้ง! จนกว่าจะถึงมือที่วัด.

งานธรรมทาน มักตกเป็นมรดกที่หนังสือไป!
ขอจบพิจารณาด้วยดี ทั้งสองอย่าง, จะได้เห็นใจ
กันดี! และร่วมมือกันได้.

สารบัญ

ชีวิตเป็นการเดินทาง	๑๑
พุทธศาสนามีใช่หวังดีหรือหวังร้าย	
แต่หวังอิสรภาพอยู่ตรงกลางระหว่างดีระหว่างร้าย	๑๓
อยู่ตรงกลางไม่เป็นทาสของความดี ไม่เป็นทาสของความชั่ว	๒๐
หนทางประกอบไปด้วยองค์ ๘	๒๕
พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ตามกฎหมายของธรรมชาติ	๔๓
ล่องพ้นความทุกข์ทั้งปวงได้เพราะสัมมาทิฏฐิ	๔๖

ท่านที่เป็นนักศึกษาและครูบาอาจารย์ ทั้งหลาย

วันนี้จะพูดกันถึงเรื่องทางสายกลาง แล้วทำไมจะต้องพูดเรื่องทางสายกลาง ก็เพราะว่าชีวิตเป็นการเดินทางอยู่เสมอ มันควรจะเดินให้ถูกต้อง คือเดินทางสายกลาง มองอีกทางหนึ่ง ใ้เรื่องทางสายกลางนั้นแหละคือเรื่องตัวพุทธศาสนา หรือพุทธศาสนาบอกเรื่องทางสายกลาง ข้อนี้รู้ได้ง่ายๆ เมื่อศึกษาพุทธศาสนามากเข้า มากเข้า จะรู้สึกอย่างนั้น

อย่างที่เคยบอกแล้วว่าพุทธศาสนาทั้งหมดทั้งสิ้นมันรวมอยู่ที่เรื่องกฎอืทัปปัจจยตาหรือปฎิจจสมุปบาท เป็นความจริงของธรรมชาติ นั้นแหละคือตัวพุทธศาสนา และใ้ตัวปฎิจจสมุปบาทนั่นเอง คือตัวทางสายกลางอย่างนี้ แต่ว่าคำอธิบายนี้จะลึกเกินไป จะไม่เข้าใจก็ได้ จะพูดในแง่อื่นที่เข้าใจง่ายกว่านั้น

ที่นี้ก็มียุขข้อหนึ่งว่า มันเป็นเรื่องแรกที่สุดที่พระพุทธเจ้าท่านทรงนำมาสอนสัตว์โลก หมายความว่าพอท่านตรัสรู้แล้ว เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว เรื่องแรกที่สุดที่ท่านนำมาสอนแก่สัตว์โลกนั้นนะ ได้แก่เรื่องทางสายกลาง นักเรียนคงจะเคยเรียนมาว่าพระพุทธเจ้าท่านสอนเรื่องธรรมจักร เรื่องอริยสัจ ๔ เป็นเรื่องแรก เพราะเขาเรียกกันว่าปฐมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ข้อนี้ก็จริง จริง แต่ว่าในตัวธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนั้นมันแบ่งเป็น ๒ ตอน ตอนแรกคือเรื่องทางสายกลาง ตอนหลังคือเรื่องอริยสัจ ๔ แล้วก็พูดได้ว่าพระองค์ทรงสอนเรื่องทางสายกลางเป็นเรื่องแรก หรือเมื่อพิจารณาถึงถ้อยคำสำนวนที่ตรัสเกี่ยวกับตอนแรกของธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนี้ เห็นได้ชัดเจนว่าพระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายจะให้เป็นเรื่องแรก ให้เป็นเรื่องแรก ที่บอกว่าภิกษุทั้งหลาย ที่สุดโต่ง ๒ ข้างนั้นมีอยู่ที่บรรพชิตไม่ควรจะแวะเข้าไป คืออย่างนั้น อย่างนั้น อย่างนั้น แล้วก็บอกถึงทางสายกลางที่เป็นประโยชน์และเป็นหนทางที่เราตถาคตรู้ขึ้นมาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องฟังมาจากใครอื่น

นี่ท่านยืนยันว่าเรื่องนี้ไม่ได้ไปฟังมาจากใครอื่น เอามาพูดเป็นเรื่องแรก แล้วว่าท่านจงเดินตามทางนี้ เรื่องทางสาย

กลางนี้ อย่าแวะไปข้างกามคุณ *กามสุขัลลิกานุโยค* อย่าไปแวะข้าง *อัตตกิลมณานุโยค* คือทำตนให้ลำบากเพื่อวัตรปฏิบัติ ซึ่งเขาทำกันอยู่ทั่วไปในสมัยนั้น เพราะฉะนั้นให้ถือว่าเรื่องทางสายกลางนั้นเป็นเรื่องแรกที่สุดของเรื่องทีพระองค์ทรงนำมาสั่งสอน มนุษย์หลังจากการตรัสรู้แล้ว

ที่น้ำมันก็มีอะไรบางอย่างที่ทำให้เข้าใจ ชัดแย้งกันบ้าง ก็คือเมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ๆ เมื่อกล่าวตามอรรถกถาณะ เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ท่านก็ได้กล่าวคำพูดในลักษณะที่เยาะเย้ยกิเลส ตัณหาที่เคยมีมาแต่ก่อน บัดนี้มันสิ้นแล้ว ท่านได้กล่าวคำพูดสำนวนโวหารเป็นทำนองเยาะเย้ยกิเลสตัณหา ที่เราเอามาสดเป็นปฐมพุทธภาสิตในบทสวดมนต์แปลนั้นนะที่ว่า *อนะกะชาติสังสารัง สันธาวิสสังฯ* นั้นแหละ

ดังนั้นไปพิจารณาดูให้ดี เนื้อเรื่องเนื้อหาของบทสวดบทนี้เป็นคำกล่าวที่พระองค์กล่าวขึ้นลอยๆ โดยไม่มีใครฟัง ตอนนั้นไม่มีใครอยู่ด้วย ท่านกล่าวเยาะเย้ยกิเลสตัณหาที่เคยทำให้ท่านเป็นทุกข์ขมามากมายในการเวียนว่าย ท่านก็บอก บอกว่าเตี๋ยวนี้ออกันที เตี๋ยวนี้ออกันที แกจะสร้างปัญหาบ้านเรือนนะ บ้านเรือนให้ฉันไม่ได้อีกต่อไป เพราะว่าเครื่องประกอบที่จะเอามา

เป็นเรือนนะ ฉันทักหมดแล้ว ทำลายหมดแล้ว ไม่ว่าจะเป็นตัวเรือน ตัวโครงเรือน ตัวยอดหลังคาเรือนอะไรต่างๆ นะทำลายหมดแล้ว เพราะว่าเดี๋ยวนี้จิตมันบรรลุถึงสิ่งที่เป็นวิสังขาร คือไม่มีอะไรปรุงแต่งได้อีกต่อไป

จิตบรรลุถึงวิสังขารเสียแล้ว มีลักษณะอาการเยาะเย้ย ถากถางดูหมิ่นกิเลสตัณหาที่เคยมีมาแต่กาลก่อน และด้วยเหตุที่ไม่มีใครนั่งฟังอยู่ด้วย แล้วจะไม่ถือว่าเป็นคำสอน หากแต่ว่ามันเป็นคำกล่าวที่กล่าวขึ้นเป็นครั้งแรกหลังจากการตรัสรู้แล้ว กล่าวกับพระองค์เองด้วยความพอใจหรืออะไรก็ตาม พูดเอง ฟังเอง เราจึงไม่เรียกว่าคำสั่งสอน แต่เรียกว่าเป็นคำกล่าว คำแรกแล้วก็ได้เหมือนกัน เนื้อความไพเราะมาก ไปหาดูเอาเอง จากหนังสือสวดมนต์แปลที่เรียกว่า *ปะฐะมะพุทธภาสิต*

ชีวิตเป็นการเดินทาง

เออาละ เป็นอันว่าเรื่องแรกที่พระพุทธรเจ้าท่านได้กล่าวสอนคน ผู้ฟัง ก็คือเรื่องทางสายกลาง แล้วท่านเรียกมันว่า มัชฌิมาปฏิบัติ แปลว่า หนทางสายกลาง ไม่แหวะไปข้างกามารมณ์ อย่างที่คนโดยมากในโลกเขามัวเมากันอยู่ แล้วก็ไม่ได้แหวะไปทางฝ่ายที่ทรمانร่างกายให้ลำบาก โดยคิดว่าจะหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ด้วยการทำอย่างนั้น ที่มีอยู่ตรงกลาง ความหมายของคำว่ากลาง กลางนี้ ควรจะสนใจ เพราะว่าชีวิตมันกำลังเดินทาง **ชีวิตเป็นสิ่งที่เดินทาง กำลังเดินทาง เราต้องให้มันเดินถูกทาง และทางที่ถูกต้องนั้นคือทางสายกลาง**

ตรงนี้อาจจะให้มองเห็นข้อที่ว่าชีวิตเป็นการเดินทาง กันเสียก่อน ไม่ยาก ทุกคนก็มอง พอจะมองเห็น ตัวชีวิตสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้มันไม่ได้หยุดนิ่ง ฝ่ายร่างกายมันก็เปลี่ยนไปเรื่อย ฝ่ายจิตใจมันก็เปลี่ยนไปเรื่อย ทั้งกายและใจรวมกันเป็นชีวิตแล้ว มันก็เปลี่ยนไปเรื่อย จึงว่าชีวิตคือการเดินทาง ไม่ว่าจะเป็ชีวิตของเด็กเล็กๆ เด็กวัยรุ่น หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ผู้เฒ่า ชีวิตเป็นการเดินทาง ถ้าทางกายมันก็จะบงกัที่เข้าโลงก็ได้ ถ้าทางจิตมันก็ยังไป

กันอีก กว่ามันจะถึงที่สุด ซึ่งไม่มีที่ที่จะต้องไปอีกแล้ว คือบรรลุนิพพาน พันโลก พันทุกข์ พันกิเลส เป็นนิพพาน ปลายทางมันอยู่ที่นี้

แต่เอาเป็นว่าเดี๋ยวนี้ชีวิตของเราทุกคนนี้มันเป็นการเดินทาง เพื่อให้มันปลอดภัยในการเดินทาง เราก็ต้องรู้ว่าจะเดินทางไหน มันจึงมาอยู่ที่คำสอนเรื่องมัชฌิมาปฏิปทา ; ปฏิปทา แปลว่า การเดินทาง, มัชฌิมา แปลว่า มีอยู่ตรงกลาง ; มัชฌิมา แปลว่า ซึ่งมีอยู่ตรงกลาง ปฏิปทา แปลว่า การเดินทาง ที่เราเรียกสั้นๆ ง่ายๆ ว่าทางสายกลาง การเดินทางซึ่งเป็นการเดินอยู่ตรงกลาง เรียก มัชฌิมาปฏิปทา

ชีวิตเป็นสิ่งที่เดินทาง

กำลังเดินทาง

เราต้องให้มันเดินถูกทาง

และทางที่ถูกนั้นคือทางสายกลาง

พุทธศาสนามีใช้หวังดีหรือหวังร้าย แต่หวังอิสรภาพอยู่ตรงกลาง ระหว่างดีระหว่างร้าย

เอาแล้วว่า มั่นกลางนะอย่างไร ให้เห็นชัดว่ามั่นกลางอย่างไร ที่ตรัสไว้ในพระบาลีนั้นก็คือว่าไม่เอียงไปทาง จะเรียกว่าทางซ้ายก็ได้ คือไปทางกามารมณ์อย่างที่คนทั่วไปเขาเป็นกันอยู่ ทั้งเทวดาและมนุษย์ เอียงไปทางกามารมณ์ทางเพศ นี่ไม่ได้อยู่ตรงกลาง เพราะมันเอียง เอียง เอียง ไปยิ่งมากเท่าไรยิ่งดี ยิ่งมากเท่าไรยิ่งดี เอียงไปทางกามารมณ์ ทีนี้อีกฝ่ายตรงกันข้ามก็เอียงไปทางอรรถกิลมณญโค ทำตนให้ลำบากโดยหวังว่าจะดับทุกข์ได้ เพราะการกระทำอย่างนั้น

พวกหนึ่งๆ เขาคิดว่าจะดับทุกข์ได้เพราะมีกามารมณ์เต็มเปี่ยมหรือสมบุรณ์ เขาก็หันไปทางกามารมณ์นั้นพวกหนึ่งนี้พวกนี้เห็นว่าไม่ใช่อย่างนั้น ตรงกันข้ามเลย คือทำให้อวัยวะร่างกายมันหมดกำลังที่จะไปหลงไหลในกาม นี่เขาจึงมีการทรมานร่างกาย ทรมานองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของร่างกาย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ก็ต้อง ก็ทำให้มันเสื่อมสมรรถภาพ

ในการที่จะไปเกี่ยวข้องกับกามารมณ์ เขาเรียกทรมาณตนให้ลำบาก โดยคิดว่า คือเมื่อมันไม่เกี่ยวข้องกับกามารมณ์ได้มันก็ไม่ไม่มีกิเลส มันก็ดับทุกข์ได้ นี่เป็นความคิดของคนพวกหนึ่ง ตรงกันข้ามจากพวกแรก

แต่ที่เขาเขียนอธิบายไว้ในที่บางแห่ง เขาว่าการที่ทรมาณตนมากๆ ทรมาณตนมากๆ นั้นจะได้บรรลุธรรมะสูงสุด เป็นของที่พวกเก่าแก่ก่อนพุทธกาลเขาถือกันมาแต่ก่อน ซึ่งเขาก็ถือว่า มีพระเป็นเจ้า ทรมาณร่างกายให้ถึงที่สุด ให้พระเป็นเจ้าเห็นใจ และโปรดปรานจะได้โปรดประทานเอาตัวไปให้พ้นจากความทุกข์ อย่างนี้ก็มี

ที่มันเป็นง่าย ๆ ก็เรียกว่า ถ้าว่าเราทำให้ไอ้กำลังกายนี้มันหมดสมรรถภาพแล้ว มันก็ไม่ไปในทางกามารมณ์ กิเลสก็ไม่เกิด ก็สิ้นกิเลสได้เหมือนกัน อย่างนี้ก็มีนะ นี่ก็เรียกว่าในทางกามารมณ์ก็ไม่ใช่ ในทางทรมาณตนให้ลำบากตรงกันข้ามกับกามารมณ์ก็ไม่ใช่ ให้อยู่ตรงกลาง ตรงกลางคือปฏิบัติอย่าง ที่เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ เดี่ยวค่อยพูดกัน ตอนนี่เราจะพูดกันแต่ถึงเรื่องกลาง กลางอย่างไรเสียก่อน

ที่เราจะได้ยินพูดกันได้ทุกๆ ไปก็ไม่หย่อน ไม่ตึง ถ้าหย่อน

ก็ไปทางกามารมณ ถ้าตั้งก็ไปทางทรมานร่างกายให้ลำบาก ไม่
หย่อนไม่ตั้ง อยู่ตรงกลาง ที่นี้ในพระสูตรอื่น พระพุทธเจ้าท่าน
เรียกชื่ออย่างอื่นก็มี คือว่าไม่เปียกแฉะ และก็ไม่มีเหม็กร็ยม
นั้นแหละคืออยู่ตรงกลาง

ปฏิบัติเปียกแฉะก็คือไปจมอยู่ในกามารมณ ปฏิบัติ
ไหม้กร็ยมก็คือไปทรมานกายให้ลำบาก อย่างที่ว่ามาแล้ว มัน
เป็นคำพูดเปรียบเทียบ มันก็พูดเป็นภาพพจน์เปรียบเทียบว่า
เปียกแฉะ จมอยู่ในของเปียกนั้นแหละคือกามารมณ ไหม้กร็ยม
เหมือนถูกเผาให้ไหม้กร็ยมนั้นแหละคืออัตตกิลมถานุโยค
ทรมานตนให้ลำบากจนไม่มีเนื้อหนังอยู่ จนเหลือแต่กระดูก

คือที่นี้ที่ละเอียด ที่ละเอียด ความหมายละเอียด เราจะ
พูดกันตามภาษาสมัยใหม่บ้างก็ได้ บางที่จะช่วยให้ฟังง่ายขึ้นก็
คือว่า มันไม่บวมและมันไม่ลบ ทางสายกลางนั้นนะไม่มีลักษณะ
แห่งการเป็นของบวม หรือการเป็นของลบ ไม่ *Positive* ไม่
Negative ใ้บวมนั้นมันคือ ยั่วให้ได้ ยั่วให้เอา ยั่วให้หลงใหล
ใ้ *Negative* นั้นมันไม่มีทางที่จะไปหลงใหล มันปฏิเสธหมด
ไ้งานหรือผลงานต่างๆ ในโลกเวลานี้ก็มองดูกันในสองแง่
มาก คือเป็นบวมหรือเป็นลบ หลักพุทธศาสนาไม่เอาทั้งบวมและ

ทั้งลบ แต่จะเอาที่อยู่ตรงกลาง ตรงกลาง เรียกว่า *Middle* หรือ *Central* ก็แล้วแต่จะเรียก มันอยู่ตรงกลาง

บวกมันก็ทำให้ ให้หลง หลง หลงไหล เพลิดเพลินไป
ไอ้ลบมันก็ทำให้เศร้า ให้เหี่ยว ให้ทรุดโทรมไป คือไม่บวกไม่ลบ
ดีกว่าจะได้เป็นทางสายกลาง อีกคู่หนึ่งนะที่เราน่าจะเอามา
พิจารณานะ ก็คือที่เรียกว่า ไม่มองในแง่ดี ไม่มองในแง่ร้าย อย่า
ให้มันดี อย่าให้มันร้าย มันจึงจะเป็นกลาง ในโลกนี้มันมีคนอยู่
จำพวกหนึ่งมองอะไรในแง่ดีหมด เป็นดีไปหมด นำหลงไหลไป
หมด ที่เรียกว่าพวก *Optimist, Optimist* เขามีหลักจะมองอะไร
ในแง่ดี ในแง่ดี ดี ดี ดี ดี ทุกสิ่งทุกอย่าง โลกนี้ก็เป็นของดี แง่ดี นี้
พวกตรงกันข้ามเป็น *Pessimist, Pessimistic* มันมองเห็นแต่ใน
แง่ร้าย มองได้แต่ในแง่ร้าย มองในแง่ร้าย โลกนี้ก็เป็นความร้าย

แต่หลักพุทธศาสนา มันบ้ำทั้งสองอย่างนะ มองในแง่ดี
มันก็หลงไป มองในแง่ร้ายมันก็เดือดร้อนกระวนกระวายอยู่
ไม่เป็นสุข แทบจะไม่มีแผ่นดินอยู่ นี่มองในแง่ร้าย เราจะไม่เป็น
ผู้ที่มองอะไรในแง่ดีตะพึดไปแล้วไม่มองอะไรในแง่ร้ายตะพึดไป
เราจะมองว่ามันแล้วแต่เหตุปัจจัยนั้นนะสำคัญ มันแล้วแต่เหตุ
ปัจจัย มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยที่เรียกว่ากฎอิทัปปัจจยตา

บางทีคนไปสมมติเอาเอง ที่มันถูกใจมันว่าดี ที่ไม่ถูกใจมันก็ว่าร้าย ที่จริงสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นไปตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา

มีสิ่งนี้ มีสิ่งนี้ ก็มีสิ่งนี้ มีสิ่งนี้ก็มิ โดยตรง ตรงเผงเลย ไม่มาก ไม่น้อย ไม่ลำเอียงก็ว่าอย่างนั้นแหละ นั้นแหละตัวกลาง แต่คนเรามันมีกิเลสสำหรับมองในทางดี เห็นเป็นดีก็หลงรัก มีกิเลสสำหรับมองไปในทางร้าย เห็นเป็นร้ายแล้วก็หลงเกลียด เรียกว่าชั่ว ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมิใช่หวังดีหรือหวังร้าย แต่หวังอิสรภาพอยู่ตรงกลางระหว่างดีระหว่างร้าย

อยากจะบอกเรื่องที่ว่ามันสำคัญและจำง่าย แต่แล้วก็อาจจะเป็นอันตราย ที่ว่าเด็กๆ ยังชอบดี ชอบของดี พอบอกว่าดีก็ไม่เอา ชั่วก็ไม่เอา เด็กๆ ก็ไม่รู้จะเอาอะไร แล้วเอาอะไรไม่ได้ก็เลยไปทำตามกิเลสอีกแหละ อย่างนี้ก็เคັงคว้าง ปูย่าตายายของเราเคยรู้เรื่องนี้ดี จนถึงกับเขียนไว้ กล่าวไว้ สอนไว้ เป็นคำประพันธ์อย่างลึกซึ้ง คำประพันธ์อย่างลึกซึ้งว่า *ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่อัปรีย์* น่าตกใจ ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่อัปรีย์ เราได้รับคำสั่งสอนมาตั้งแต่อ่อนแต่ออกว่า ให้ทำดี ให้ทำดียิ่งๆ ขึ้นไป ให้ทำดี ให้ดี ดี ดี ดี เดียวนี้คนคนนี้มาบอกว่า *ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่อัปรีย์* มันคือสูงกว่าระดับธรรมดา

ถ้าว่าเว้นชั่วเสียทำดี ดี ดี ดี ชอบดี รักดี หลงดี นั่นนะ
ก็นี่ระดับธรรมดา เขาสอนกันมาอย่างนั้น แต่แล้วไม่ดับทุกข์
สิ้นเชิง แล้วมันก็ไม่อยู่ในสายกลางด้วย ถ้าไปหลงดี ก็ไปข้างหนึ่ง
หลงชั่วหลงร้าย ก็ไปข้างหนึ่ง ไม่ใช่สายกลาง ทำไมเขาจึงสอน
ให้อยู่ในสายกลางล่ะ เพราะว่าถ้าไปหลงดี มันก็หลง ก็หลง บ้า
บ้าดี บ้าบุญ บ้าสวรรค์ บ้าอะไรไปตามเรื่อง ของคนที่มันหลงดี
แล้วมันก็ได้มีความยุ่งยาก มีปัญหา มีความลำบากเพราะหลงดี

ถ้ามันหลงชั่วมันก็ทำไปตามชั่วแล้วมันก็ได้ไป มีลักษณะ
มันก็ตกนรกหมกไหม้ มันก็ชั่ว หมายความว่าถ้าหลงแล้วมันก็
ใช้ไม่ได้ หลงดีก็ใช้ไม่ได้ หลงชั่วก็ใช้ไม่ได้ คือว่าถ้าไปหลงแล้ว
มันก็กัดเอา ที่เราหลงดี อยากดี เมื่อไม่ได้อย่างดี ก็นั่งร้องไห้
อยู่ฆ่าตัวตายก็มี

คนฆ่าตัวตายเพราะไม่ได้ดีอย่างที่เขาคิดต้องการนี่ก็มีอยู่
มากในโลกนี้ หรือมีบ่อยๆ จิตมันไปเป็นทาสของความดี เมื่อไม่
ได้อย่างที่ตีมันก็เป็นทุกข์ นี่ฉัน ถ้าฉันพูดอย่างนี้กับพวกนักเรียน
และทำให้นักเรียนหยุดทำดีจะว่าอย่างไร มันกลายเป็นทำบาป
ไปไหม ผู้พูดก็เป็นการทำบาป ผู้ฟังก็ได้รับโอ้อคำสอนที่ คำสอน
ผิดๆ แล้วกลายเป็นบาปหมด อันที่เรามาพูดกันเลยกลายเป็น

เรื่องบาปไปเสีย แต่ความจริงมันมีอยู่อย่างนี้

ดังนั้นจงทำดี ในฐานะที่ว่ามันจะได้ช่วยแก้ปัญหาให้เป็นอยู่สะดวกสบาย อย่าถึงกับหลงเลย อย่าถึงกับหลงดี หลงดี บ้าดี บ้าดี บ้าบุญ บ้าสวรรค์ บ้าดี นั่นแหละ ใอันั้นแหละคือมัน มันกัดเอาแล้วแหละ ไปหลงมัน มันก็กัดเอาแล้วทำให้ให้ลำบาก เพราะไอ้ความดีที่หลงนะ ไอ้ชั่วนั้นมันแน่นอนแล้ว ถ้าไปหลงชั่ว มันก็กัดเห็นชัดๆ นะ ไอ้ที่เรียกว่าชั่วกัดนะมันเห็นชัดๆ แต่ที่ ไอ้ดีกัดนี่เห็นยาก เราก็ยังจะเอาอยู่เรื่อย ทั้งที่มันกัดเอา เราก็ยังอยากจะทำอยู่เรื่อยเพราะเราไม่มองเห็นว่ามันกัด

พุทธศาสนาจึงมีใช้หวังดีหรือหวังร้าย

แต่หวังอิสรภาพอยู่ตรงกลาง

ระหว่างดีระหว่างร้าย

อยู่ตรงกลางไม่เป็นทาสของความดี ไม่เป็นทาสของความชั่ว

นี่ฟังกันไว้ทีก่อนนะ แต่ไม่ใช่ให้เลิกทำดีนะ ถ้ายังอยู่ในโลกนี้ ยังต้องทำดีหรือทำบุญ เป็นเสมือนหนึ่งยานพาหนะ เหมือนกับเรื่องนี้ รถเรื่องนี้มาเป็นพาหนะ ถ้ามันเป็นชั่วมันก็เป็นพาหนะไม่ได้ แต่ถ้ามันเป็นดี ใช้มันเป็นพาหนะไปสู่ที่ที่เราต้องการจะไปได้ แต่ถ้าว่าไปหลงอยู่กับไอ้ยานพาหนะ มันก็ไม่ขึ้นไปสู่ที่ที่ควรจะไปถึง มันก็นอนอยู่ในเรือ ในยาน ในพาหนะ มันไม่ยอมขึ้นจากเรือ

อุปมาเหมือนว่าเราอาศัยความดี หรือบุญนี้เป็นยานพาหนะแล่นไปข้ามทะเล ข้ามแม่น้ำ ข้ามทะเลพอลงฝั่งโน้นแล้ว เราก็ก่อน หลงดี หลงไอ้ยานพาหนะที่ว่าดี เราก็ก่อนไม่ยอมขึ้นจากเรือ แล้วจะเอาอย่างไรทีนี้ มันก็นอนอยู่ในเรือ ก็เลยไม่ต้องถึงไม่ต้องถึงที่ที่ปรารถนา ทีนี้อีกคนหนึ่งก็คิดว่า กูแบกเรือไปด้วย กูแบกเรือไปด้วย ไปไหนแบกเรือไปด้วย เพื่อนก็ว่าบ้าเลย นี่เรียกว่าอย่าให้มันยึดมันติดแม้ในสิ่งที่เรียกว่าความดี มันทำให้เราหายใจขัด บอกไม่ใช่ ขมก้นมาเยอะแล้ว ไอ้ที่บ้าดี หลงดี

ติดดี นี่เรียกว่าทางสายกลาง แล้วก็ไม่ต้องมองในแง่ดีหรือมองในแง่ร้าย

เดี๋ยวนี้คำนี้เขาก็พูดกันมากในโลกนี้ จำไว้เถอะไม่เสียหลายหรอก เขาว่าเป็นพวก *Optimist* ก็คือพวก คนนั้นมันมันมองอะไรไปในแง่ดีหมด อีกคนมัน *Pessimist* คนนี้มันมองอะไรไปในแง่ร้ายหมด แล้วในโลกนี้เวลานี้เขา เขาประมาณเขาเกลียดไอ้ *Pessimist* เทียบมองอะไรในแง่ร้ายนะเขาเกลียดแล้วเขาสอน ชี้แจง ชักจูงให้มองอะไรในแง่ดี เป็น *Optimist* แต่ถ้าเราเป็นชาวพุทธ เราไม่เอากับเขา เราจะอยู่ที่ตรงกลาง เราจะทำอะไรก็ได้ เมื่อเราอยู่ที่ตรงกลาง เราเป็นอิสระ เราจะไม่มีความทุกข์

ถ้าว่าหลงดี ก็แบกดีเอาไป ถ้าหลงชั่วก็แบกชั่วเอาไป แล้วมันก็ติดกันอยู่กับดีกับชั่ว นี่เขาจึงใช้คำว่าทั้งชั่วทั้งดีล้วน แต่อัปปริย คำสอนนี้มันใช้ได้สำหรับคนที่มีความรู้ความเข้าใจถูกต้องเท่านั้นแหละ ถ้าไปสอนเด็กๆ ที่มันยังเด็กเกินไป หรือคนที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจถูกต้อง มันก็เลิกดี มันก็ไม่ทำดี แต่แล้วมันก็ห้ามด้วยนะว่า ไม่เอาทั้งชั่วทั้งดี มันก็ไม่ทำดีก็ได้ แต่อย่าไปทำชั่ว มันก็จะอยู่ตรงกลางโดยจำเป็นอยู่ที่นี่ เราจะได้เป็นอิสระ

หายใจสะดวก ไม่เป็นทาสของความดี ไม่เป็นทาสของความชั่ว
ที่นี้อยากจะบอกอีกสักชนิดหนึ่งว่า คำว่า*อัปรีย์* อัปรีย์
นี้ ในภาษาบาลี มันไม่เลวร้ายอะไรนัก ไม่เหมือนในภาษาไทย
ภาษาไทยถ้าใครมาว่าเราไอ้อัปรีย์ เราก็โกรธตายโหงเลย แต่
ในภาษาบาลี หรือภาษาอินเดียย่นัน *อัปรีย์* แปลว่า *ไม่น่ารัก* เขา
ไม่ได้แปลว่าชั่วเลว อัปรีย์ อัปรีย์; *ปรียะ* แปลว่า *น่ารัก*, *อัปรียะ*
แปลว่า *ไม่น่ารัก* ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่อัปรีย์ คือไม่น่ารัก แต่ถ้าเป็น
คนที่เขาเกลียดกิเลส ที่เขามอง มีจิตใจในชั้นสูง เขาก็จะเกลียด
เป็นของเลว เป็นของสกปรก เป็นของไม่อยากจะแตะต้อง
ทั้งความชั่วและความดี

นี่เราเอาเป็นว่าทั้งชั่วและดีล้วนแต่อัปรีย์ คือไม่ไปหลง
รักมัน ถ้าไปเอากับมัน มันกัดเอาทั้งนั้น นี่คำพูดนี้ฟังง่ายๆ
ไม่ว่าชั่วไม่ว่าดี ถ้าไปหลงกับมันแล้วมันกัดเอาทั้งนั้นแหละ แล้ว
ก็มันกัดกันคนละแบบ ของน่ารักก็ต่ออย่างหนึ่ง ของน่าเกลียดกัด
อีกอย่างหนึ่ง แต่มันกัดทั้งนั้น ดังนั้นอย่าไปหลงรักหลงเกลียด
เมื่อไม่อยากจะหลงรักหลงเกลียด มันก็ไม่มีความดีไม่มีชั่ว มันก็อยู่
ตรงกลาง

นี่จำแล้วก็ฟังให้ดีๆ เป็นคำสอนที่ต้องการให้เป็นอิสระ

จากสิ่งที่ทำให้เราเป็นทุกข์ สิ่งใดๆ ที่ทำให้เราเป็นทุกข์แล้วเราก็อยากจะหลุดเสียจากอำนาจของสิ่งเหล่านั้น ดีก็มีอำนาจไปอย่าง ชั่วก็มีอำนาจไปอย่าง เราไม่อยากจะอยู่ในอำนาจของสิ่งใด อยากจะมีสติปัญญาเป็นอิสระออกมาเสียจากความชั่ว ความดี

ในคัมภีร์ของพวกคริสเตียนก็มี ใบแรกๆ ว่าอย่าไปกินผลไม้ของต้นไม้ที่ทำให้มีความรู้เรื่องชั่วเรื่องดี ก็เพราะว่ามันจะไปลำบากทุกข์ยาก เพราะไปหลงเรื่องชั่วเรื่องดี แต่พวกคริสเตียน คริสตัง เขาไม่อธิบายอย่างนี้ เราไม่ถืออย่างนี้ พอเราอธิบายให้เขาฟัง เขาว่าไม่ใช่อย่างนั้น เขาว่าไม่มีความหมายอย่างนี้ มีความหมายแต่เพียงว่ามีคนคนแรกต้องตั้งต่อคำสั่งของพระเจ้าเท่านั้นแหละ

ข้อที่ห้ามว่าอดัมกับอีฟอย่าไปกินผลไม้ของต้นไม้แห่งความรู้ชั่วรู้ดี มันมีความหมายเดียวกับพุทธศาสนานะ อย่าไปหลงไอ้ชั่ว อย่าไปหลงไอ้ดี ถ้าแกไปกินผลไม้ของต้นไม้นี้เข้าแกจะต้องตาย นี่ต่อมาผิวเมียคุณนั้นมันกินผลไม้มันเข้าไป พระเจ้ามาพบเข้า มารู้เรื่องที่หลัง เลยสาปให้เป็นคนมีบาปนิรันดร เป็นทุกข์นิรันดร นั่นแหละคือตาย

ดังนั้น ผู้มีสติปัญญาแม้แต่ในกาลก่อน ก่อนพุทธศาสนา
ก่อนอะไร เขาก็รู้เรื่องนี้กันอยู่พอสมควรเหมือนกัน ว่าไปหลงชั่ว
หรือหลงดีนี่มันทำให้มีปัญหาและมีความทุกข์ และไม่อยู่ตรง
กลาง ฉะนั้นเพื่อฟังง่าย เพื่อเข้าใจง่าย เพื่อรักษาไว้ได้โดยง่าย
หลักทางพุทธศาสนาจึงพูดชัดๆ เลยว่า จงอยู่ตรงกลาง จงอยู่
ตรงกลาง จงอยู่ตรงกลาง คือทางสายกลาง อย่างที่เรากำลังจะ
พูดนี้ เรียกว่าทางสายกลาง ทางสายกลาง

จงทำดี ในฐานะที่ว่า
มันจะได้ช่วยแก้ปัญหาให้เป็นอยู่สะดวกสบาย
อย่างถึงกับหลงเลย

หนทางประกอบไปด้วยองค์ ๘

เอ้า ทีนี้เมื่อออกชื่อทางสายกลางแล้ว พระพุทธเจ้าก็ตรัสถึงลักษณะของทางสายกลาง ว่าได้แก่ *อัฐังคิโก มัคโค* หนทางประกอบไปด้วยองค์ ๘ เรียกว่า *อัฐังคิกรมรรค - หนทางประกอบไปด้วยองค์ ๘* ขอให้ทุกคนเลย ขอร้องทุกคนเลย อุตส่าห์จำให้แม่นยำ ว่าทางมีองค์ ๘ นะอุตส่าห์จำเอาไว้เถอะ จะเอาตัวรอดได้ ทั้งเรื่องโลก ทั้งเรื่องธรรมะ ทั้งเรื่องโลกียะ ทั้งเรื่องโลกุตตระ ขอให้รู้จักใช้ริยมรรคมีองค์ ๘ หรือว่าองค์ ๘ แห่งอริยมรรค แล้วแต่จะเรียก มันมี ๘ องค์ คือ ๘ *Factor* ไ้ ๘ *Factor* หรือ ๘ องค์นี้มารวมเข้าเป็นสิ่งเดียว

ลักษณะของการรวมเข้าเป็นสิ่งเดียว เห็นได้ง่ายๆ เช่นว่า เชือก เชือกเส้นหนึ่งมันมี ๘ เกลียว มันไม่ได้ทำงานที่ละเกลียว เชือก ๘ เกลียว มันก็ทำงานพร้อมกันหมดทั้ง ๘ เกลียวรวมเป็น เชือกเส้นหนึ่ง ดังนั้นมันสมบูรณ์มาก มันช่วยสำเร็จประโยชน์ มาก เรียกว่าองค์ประกอบของหนทางนั้น ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ ๘ องค์ หรือจะเปรียบอย่างนี้ก็ได้ว่า หนทาง ทางเดิน ทางไกล นี้ ไ้ทางที่จะเดินทางไกลไปเป็นเดือนๆ ปีๆ นะ

ถ้าหนทางนั้นมันดีจริง สำเร็จประโยชน์จริง มันต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบทุกอย่างที่จะต้องมีการเดินทาง นี่หมายความว่าทางเดินทางไกล ไปต่างเมือง ต่างประเทศ ทางไกลก็แล้วกันแหละ ทางนั้นเรียกว่าทางเส้นเดียวเดียวไปก็จริง แต่มันต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ถ้าในที่นี้เราก็อยากจะทำให้ประกอบอยู่ในองค์ ๘ องค์

มันจะมีแนวทาง มีแนวทางที่สังเกตได้เห็นชัดเลย เห็นแนวทางที่จะเดินไปนะ เห็นเป็นแนวชัดเลย นี่มีองค์นะ นี่ก็มีอะไรชนิดที่ชวนให้เดิน มีอะไรๆ ชนิดที่ทำให้กำลังใจในการที่จะเดิน เช่นความปลอดภัย เป็นต้น แล้วในทางนั้นมันก็ต้องมีสิ่งที่จำเป็นอย่างอื่นอีก เช่นว่ามันมีสะพาน ในเมื่อมันควรจะมีสะพาน หรือว่ามันจะมีการคุ้มกันจากอันตรายเสื่อสาง เป็นต้น หรือว่ามันจะมีร้านอาหารหาซื้อกินได้ มีอาหารหาได้ในระหว่างทาง มีน้ำหากินได้ มีความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายแต่ละ Factor Factor Factor นี้มีครบหมด

ไอ้ทางนั้นมันก็เป็นหนทางที่ดีที่สุด ไม่ใช่ ๘ ทาง อย่าเข้าใจผิด ขอบพูดกันผิดๆ แม้ในโรงเรียนก็ขอบพูดกันผิดๆ ว่า ๘ ทาง เรียกว่ามรรค ๘ มรรค ๘ นะไม่ถูก เพราะมรรคนั้นมันเดียว

แต่มันมีองค์ประกอบ ๘ องค์ อย่าไปเรียกว่ามรรค ๘ มรรค ๘ ตามเขา พุทธผิดๆ มรรคนี้มี ๑ เท่านั้นนะ แต่ว่า ๑ นี้มันประกอบไปด้วยองค์ประกอบครบถ้วนตามที่ควรจะมี นี่ที่เราจะได้พูดกัน

อุตสาห์ตั้งใจไว้ให้ดีกว่าหนทางที่ชีวิตจะเดินไปสู่จุดสูงสุดของมันนั้น ต้องเดินทางสายกลาง เพราะชีวิตนี้ต้องเดินทางแน่ หยุดไม่ได้ นี่ก็ให้เดินทางสายกลาง ซึ่งมันถูกต้องและสำเร็จประโยชน์ แต่ว่าทางสายกลางนี้จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘ องค์ เข้าใจว่าจะท่องได้กันอยู่แล้วมั้ง ถ้าไม่เคยสวดมนต์แปล นักเรียนหลายๆ โรงเรียนก็สวดบทสวดมนต์แปลนั้นได้ ก็ท่องกันแจ้วแล้ว เรื่องมรรคมีองค์ ๘ *สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปิ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวาจาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ* แล้วแปลได้ด้วย ถ้าว่ายังท่องไม่ได้ก็อุตสาห์ไปเรียนดีกว่า มันคุ้มค่า มันคุ้มค่า ไปเรียนจำได้ ท่องได้ สวดร้องกันอยู่เสมอ มีประโยชน์คุ้มค่า

ที่นี้ก็จะได้พูดเป็นองค์ๆ ไป ทีละองค์ ทีละองค์ องค์ที่หนึ่งเรียกว่า *สัมมาทิฏฐิ* แปลว่า *ความเห็นชอบ* ชอบคือถูกต้อง ถูกต้องคือไม่เป็นอันตรายกับฝ่ายใด มีแต่ประโยชน์แก่ทุกฝ่าย นี้เรียกว่าถูกต้องหรือชอบ *ความเห็นชอบ สัมมา* แปลว่า *ชอบ* ;

ทฤษฎี แปลว่า *ความเห็น* สัมมาทฤษฎี แปลว่า *ความเห็นชอบ* คือ
ความเห็นถูกต้อง คือไม่ทำอันตรายใคร มีแต่ให้ประโยชน์โดย
ส่วนเดียว

ทีนี้คำว่าความเห็น *ความเห็น* ทุกคนมีความเห็นของตน
ทั้งนั้นแหละ นี่ไปมองกันเสียใหม่สิว่า ไม่มีใครที่มีชีวิตเป็นคน
เป็นนี้จะไม่มีความเห็นของตนนั้นมันไม่มี มันมีความเห็นกัน
ทั้งนั้นแหละ ซึ่งมันรวมทั้งความเชื่อ ความเข้าใจ ความรู้สึกคิดนึก
แต่ในที่นี้ท่านเรียกว่าทฤษฎี ทฤษฎี ทฤษฎี แปลว่าความเห็น

เรามีความเห็นอย่างไร เขาก็เชื่ออย่างนั้น เรามีความ
เข้าใจอย่างไร เขาก็เห็นอย่างนั้น เขาเห็นอย่างไร เขาก็เห็นไป
ตามความที่ตามที่เขาเข้าใจ นั้นเราจะเรียกว่าความเข้าใจก็ได้
ความเชื่อก็ได้ หรือความรู้ก็จะได้ แต่ท่านไม่เรียกกันนะ ท่าน
ไม่เรียกนะ มันมีคำชนิดนั้นเหมือนกันในบาลี แต่ท่านไม่เอามา
เรียก ท่านเรียกว่า ทฤษฎี ; ทฤษฎี แปลว่า *ความเห็น* คือเห็นด้วยใจ
เห็นด้วยความคิด ด้วยสมอง เห็นด้วยใจ เรียกว่า ทฤษฎี ที่เป็น
ภาษาไทยแปลงมาจากภาษาสันสกฤตนั้นเขาเรียกว่าทฤษฎี
ทฤษฎี นั้นคำเดียวกับคำว่าทฤษฎี แต่ทฤษฎีเป็นภาษาสันสกฤต
ทฤษฎีเป็นภาษาบาลี หมายถึงสิ่งเดียวกันคือความคิดเห็น

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์บางเรื่องก็มีคำว่า ทอดทฤษฎี คือ ทอดสายตา เล่มไหนก็ไม่รู้ เราเคยผ่านหนังสือกวีนิพนธ์บางเล่ม ว่าทอดทฤษฎี คือทอดสายตา เอาไปใช้ไปในตาเห็นไปเลย ไม่ถูก ทฤษฎีก็หมายถึงเห็นด้วยใจ ดังนั้นถ้าไปพบคำว่า ทฤษฎีใน ปทานุกรมหรือที่ไหนก็ล้วนแล้ว นั่นนะคือทฤษฎีแหละ คือสิ่งที่ เรียกว่าทฤษฎี แปลว่าความเห็น ภาษาอังกฤษเขาก็นิยมใช้คำว่า *View, View* ความเห็นในที่นี้ เขาจึงมีคำว่า ความเห็นชอบคือ *Right view, Right view* นั่นก็อย่าลืมนะว่า ไอ้คำว่าความเห็น หรือทฤษฎีนี้มันรวมเอาความรู้ เอาความเชื่อ เอาความเข้าใจ เอา อะไรไว้ด้วย

ก่อนนี้แปลกันหลายคำ แปลว่าความเข้าใจถูกต้องก็มี ความรู้ถูกต้องก็มี ที่พวกฝรั่งเขาแปลกันไป ในประเทศเยอรมัน ก็แปลมาก ประเทศอังกฤษก็มีหลายคำ แปลกันตามพอใจว่า เข้าใจบ้าง อะไรบ้าง แต่เดี๋ยวนี้หยุดหมดแล้ว แปลว่า *View* คำเดียว สัมมาทฤษฎีหมายถึง *View, Right view* ก็เป็นสัมมาทฤษฎี ก็คือความคิดเห็นนั้นมันถูกต้อง

ที่นี้ถูกต้อง ถูกต้องตามอะไร ก็ถูกต้องตามกฎของ ธรรมชาติ ถ้าถือศาสนามีพระเป็นเจ้า เขาก็ว่าถูกต้องตามคำสั่ง

ของพระเป็นเจ้าของเจ้า แต่พุทธศาสนาไม่มีพระเป็นเจ้าของชาตินั้น ก็
ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ หรือพูดอย่างเอาเปรียบ ฟังดูดี ๆ
นะ ใ้ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ บางทีมันจะลึก ถูกต้องตาม
ที่มันจะเป็นประโยชน์แก่คนนั้นแหละ อย่างนั้นถูกต้อง อย่างนั้น
ดีกว่า ถูกต้องตามที่มันจะเป็นประโยชน์แก่คน

เพราะฉะนั้นในขั้นต้นๆ สัมมาทิฏฐิในขั้นต้นๆ สำหรับ
คนธรรมดา มันจึงพูดไว้อย่างหนึ่ง สัมมาทิฏฐิขั้นสูงขั้นลึกก็พูด
ไปอีกอย่างหนึ่ง นั่นแหละองค์แห่งมรรคนี้ก็มีว่าพูดสำหรับคน
ธรรมดา ก็ชี้ไปยังไ้อ่างง่ายๆ ต่ำๆ ถ้าพูดสำหรับขั้นสูง ก็ชี้ไป
อย่างสูง ที่มองเห็นยาก เข้าใจยาก

ที่นี้สัมมาทิฏฐิที่ว่าถูกต้องสำหรับจะเป็นประโยชน์แก่
คนธรรมดา นี้ เขาก็กล่าวไว้เช่นว่า เขามีความเชื่อมีความเห็นว่า
บุญมี บาปมี นรกมี สวรรค์มี โลกหน้ามี บิถัมมารดา มี บุญกุศล
มี เชื่อว่ามีในสิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์แก่ทุกคน ถ้าเชื่อว่าไม่มี มัน
กลายเป็นโทษ มันก็เลยถือเป็นฝ่ายไม่ถูก แม้แต่ว่าตัวตนมีก็ยัง
ได้นะ ถ้าเป็นสัมมาทิฏฐิขั้นต้นๆ สำหรับคนขั้นต้นๆ จะเชื่อว่า
ตัวตนมีก็ได้ สำหรับจะได้เป็นที่ตั้ง ทำให้ดี ทำให้เจริญ แต่ครั้น
รู้มากเข้า เห็นมากเข้า รู้มากเข้า เห็นมากเข้า เขาก็ไม่พูดอย่าง

นี้แล้ว เขาไม่พูดอย่างนี้แล้ว จะไม่พูดว่ามี มี อย่างนี้แล้ว เพราะ
เขาไม่ต้องการจะเอาดีอยู่ที่นี้ เขาต้องการจะไปให้พ้น จะหลุดพ้น
มันก็เหลือเป็นเรื่องที่ว่าตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา
ว่าความทุกข์มันเป็นอย่างไร เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างไร ความ
ดับทุกข์เป็นอย่างไร ทางให้ถึงความดับทุกข์เป็นอย่างไร ถ้า
ใครมารู้เรื่องนี้ดีนั่นนะเรียกว่ามีสัมมาทิฏฐิขั้นดี ขั้นสูง ชั้นเลิศ
ไม่จำเป็นที่จะต้องมาเกาะอยู่ที่ว่า โลกนี้มี โลกหนามี บุญมี บาปมี
สวรรค์มี นรกมี ซึ่งเป็นเรื่องช่วยให้ศีลธรรมดี ที่เรียกว่าสัมมา-
ทิฏฐิสำหรับโลก สำหรับอยู่ในโลก ช่วยให้คนทำดี มีศีลธรรมดี
อยู่ในโลก สัมมาทิฏฐิอย่างนี้ก็เรียกว่าสัมมาทิฏฐิสำหรับอยู่ใน
โลก

ที่นี้ก็พอถึงสัมมาทิฏฐิที่เหนือกว่านั้นจะหลุดไปจากโลก
ก็พูดอย่างอื่นได้ ไม่พูดเรื่องอย่างที่พูดนี้แล้ว ไม่ต้องพูดแล้ว
พูดแต่ความทุกข์เป็นอย่างไร เหตุให้เกิดความทุกข์เป็นอย่างไร
ความดับทุกข์เสียหมด ให้หมดเป็นอย่างไร หนทางดับทุกข์เป็น
อย่างไร มันก็จะดับทุกข์ท่าเดียว แล้วในที่สุดมันก็ไม่มาหลงอยู่
ที่นรก สวรรค์อีก เพราะว่ามันไม่ใช่เรื่องดับทุกข์ชั้นสูงสุดอะไร
มันสำหรับอยู่ในโลก วนเวียนอยู่ในโลก เดียวนี้ก็ต้องการจะ

ขึ้นเหนือโลก จะเป็นโลกุตตระอยู่เหนือโลก ก็รู้แต่เรื่องดับทุกข์
สิ้นเชิง ทุกข์มันอยู่ในโลก โลกมันคือทุกข์ ทุกข์มันคือโลก มีจิตใจ
อยู่เหนือโลก คือไม่มีกิเลส

แล้วก็เป็นเอามากไปจนถึงกับว่าไม่พูดชนิดที่ว่า เป็น
ฝ่ายโน้นหรือฝ่ายนี้ คือไม่ ที่ไม่อยู่ตรงกลาง ไม่พูดอย่างนั้น จะ
ไม่พูดว่าคนและจะไม่พูดว่ามีใครคน จะไม่พูดว่าอะไร อันนี้หรือ
อันนั้น เช่นว่าเราจะไม่พูดว่าหินก้อนนี้ หรือหินก้อนนั้น เพราะ
นั้นมันโง่เขลา มันไม่มีนี้ ไม่มีนั้น มันมีแต่สิ่งที่กำลังเป็นไปตามกฎ
อิทัปปัจจยตา เหมือนกันทั้งสองก้อน เลยไม่มีนี้ ไม่มีนั้น อย่างนี้
เป็นต้น เห็นไหมว่ามันละเอียดลึกซึ้งเท่าไร

มันจะไม่มีนี้ และไม่มีนั้น เพราะว่าทั้งสองอันนี้คือสิ่ง
ที่กำลังเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นกลาง ไม่พูดว่าฉัน
หรือท่าน ไม่พูดว่าฉัน หรือแก เพราะว่าทั้งสองคนนี้กำลังเป็นไป
ตามกฎอิทัปปัจจยตา ทำไม่ต้องพูดว่าฉันหรือแก หรือจะไม่พูด
ว่าอันนี้หรืออันอื่น ไม่พูด เพราะอันนี้หรืออันอื่นก็คือสิ่งที่กำลัง
เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตาทั้งนั้นเลย นี่เรียกว่าสัมมาทิฐิ
ขั้นสูงสุด แล้วมันก็เป็นอย่างนี้ มันไม่มีสิ่งที่ให้ยึดถือว่านั่นว่านี่
ด้วยอำนาจความโง่

เมื่อฉลาดถึงที่สุดแล้ว มันจะเห็นไอ้ตรงกลางหรือสายกลางนี้อย่างยิ่ง คืออิทัปปัจจยตา หรือปฏิจจสมุปบาท เพราะว่าสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้ปัจจัย สิ่งนี้เกิดขึ้น ตามกฎซัดตามกฎนั้นตายตัว ไม่ใช่ไปเรียกได้ จะไปเรียกทำไม ว่าอันนี้หรืออันอื่น อันนี้หรืออันนั้น ฉันหรือแก หรืออะไรที่มันเป็นคู่ๆ จะว่าดี ว่าชั่ว เป็นต้น เพราะว่าทั้งดีและทั้งชั่วก็คือสิ่งที่กำลังเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตาโดยเท่ากัน

แล้วมนุษย์ว่าเอาเองว่า สิ่งใดถูกใจก็เรียกว่าดี สิ่งใดไม่ถูกใจก็ว่าไม่ดีนั้นมนุษย์ว่า มนุษย์ผู้เห็นแก่ตัว เข้าข้างตัว มันว่าเอานะ แต่ธรรมชาติมันไม่ยอม ธรรมชาติมันมีแต่สิ่งที่เป็นไปตามกฎนั้น เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี แล้วแต่แหละ มันแล้วแต่จะมองไปที่อะไร กำลังเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ตามกฎอิทัปปัจจยตานี้จะเป็นเหตุให้เราไม่รู้สึกรู้ว่า เรามีเกิด มีแก่ มีเจ็บ มีตาย จะทำให้เราอยู่เหนือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ถึงแม้ร่างกายมันจะตาย เราก็ไม่รู้สึกรู้ว่าตาย เราก็ไม่เป็นทุกข์เพราะความเกิด แก่ เจ็บ ตาย

ไอ้เรื่องนี้ก็เข้าใจดีๆ นะที่ว่าคนเกิด แก่ เจ็บ ตายนะ หมายความว่ามันไม่เป็นปัญหา ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ

ความตาย มันไม่เป็นปัญหากับเรา นี่เราจึงเรียกว่าเราพ้น หรือ อยู่เหนือความเกิด แก่ เจ็บ ตายนั่นแหละ มีเท่านั้นเอง นี่ถ้า เห็นอิทัปปัจจยตาจะเห็นธรรมชาติแท้ๆ ธรรมชาติแท้ๆ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่มีง ไม่ใช่กู ไม่ใช่ดี ไม่ใช่ชั่ว นี่สัมมาทิฏฐิขั้นสูงสุด เกินไปร้อย ถ้าเกินไปก็จะมีประโยชน์ แก่ผู้ฟัง จะเกินไปแล้วร้อย

หรือว่าจะเอากันต่ำๆ ว่ามีดี มีชั่ว มีบุญ มีบาป มีโลกนี้มี โลกอื่นมี นรกมี สวรรค์มี รู้ไว้ทั้งสองอย่างนั้นแหละดี ถ้าเพื่อ ประโยชน์แก่ศีลธรรม แก่เด็กๆ แล้วก็รู้ไว้ทั้งสองอย่าง มีบุญ มี บาป มีดี มีชั่ว มีนรก มีสวรรค์ มีโลกหน้า มีโลกอื่น มีโลกนี้ ก็ ว่าเป็นไปตามสมมติ ก็เรียกว่าเป็นสัมมาทิฏฐิสำหรับจะอยู่ในโลก อย่างดีๆ อย่างดีๆ แต่ถ้าจะพันทูกษ์สิ้นเชิงแล้วก็ไปนอนเลย ไม่มี อย่างที่ว่า มีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา นีองค์ต้น องค์ที่หนึ่ง ของมรรคมือองค์ ๘ เรียกว่ามีความเห็นถูกต้อง

ที่นี้ข้อต่อไปก็เรียกว่า *สัมมาสังกัปปะ - ความดำริชอบ* เรียกว่าดำริชอบ ที่แท้ก็คือความต้องการนั้นแหละ การที่เรา ต้องการนั้นแหละ เราก็ดำริไปตามความต้องการ เราต้องการ อะไรเราก็จะดำริไปตามความต้องการ มันเป็นอันเดียวกัน

นั่นแหละ สังกัโปนี่จะแปลว่าความต้องการก็ได้ จะแปลว่า
ความดำริแห่งจิตก็ได้เหมือนกัน

ในคำพุทธธรรมดๆ ที่ใช้อยู่ทั่วไป สังกัปะ สะสังักปะ
นี่แปลว่าความต้องการ ที่เขาให้พร เวลาพระให้พรเวลาทำบุญ
ช่วงนี้ สัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท ปณณะระโส ยะถา มะณิ
โชติระโส ยะถา นั่นแหละ คำว่าสังักปปาคำนั้นแปลว่าความ
ต้องการ ดังนั้นขอให้ความต้องการของท่านเต็มบริบูรณ์เหมือน
พระจันทร์วันเพ็ญ หรือเต็มเหมือนกับแก้วมณี สังกัปะ สะสังักโป
แปลว่า ความต้องการ คือดำริไปตามความต้องการ ขอให้มีความ
ต้องการนี้ถูกต้อง

เมื่อมีทิวฐิความเห็นถูกต้องแล้ว ใจความต้องการมันก็
ถูกต้องแน่แหละ ความต้องการนี้มันจะเป็นไปตามความเห็น
เราเห็นอย่างไร เราเชื่ออย่างไร ความต้องการมันก็จะไปตาม
ความเห็นและความเชื่อ ถ้าเรามีสัมมาทิวฐิอย่างโลกๆ ก็ต้องการ
ไปอย่างโลกๆ ถ้าเรามีสัมมาทิวฐิอย่างโลกุตตระ นี้เราก็กต้องการ
ไปอย่างโลกุตตระ ไม่ต้องสงสัย ไม่ต้องกลัว ขอแต่ให้ความเห็น
ความเห็น ความรู้ ความเห็น ความเชื่อ นั้นมันถูกต้องเถอะ แล้ว
มันก็ต้องไปตามความเห็นนั้น แล้วมันก็พลอยถูกต้องไปด้วย

เมื่อเห็นว่านรกมี สวรรค์มี เราก็ไม่ต้องการนรก เราก็ต้องการสวรรค์ เมื่อโลกหน้ามี เราก็ต้องการที่จะไปโลกหน้าให้ดีๆ นี่ชั้นต่ำๆ แต่ถ้าเรามาเห็นสูง ก็ไม่มี มันมีแต่ที่บปจจยตา เราก็ไม่ต้องการอะไรที่จะเอาหมายมั่นเป็นของเรา มีแต่ว่ามันจำเป็นจะต้องทำอะไรเพื่อเลี้ยงชีวิตไป ก็ทำไปให้มันถูกต้อง ทำไปให้มันถูกต้อง

ข้อที่หนึ่งความเห็นมันถูกต้องนะ ข้อที่สองความต้องการหรือความดำริแห่งจิตนั้นก็ถูกต้องทีนี้เมื่อมีการกระทำ การกระทำก็ถูกต้องหมดแหละ คือพูดจาถูกต้อง เรียกว่าสัมมาวาจา สัมมาวาจา พูดจาถูกต้อง สัมமாகัมมันโต ทำการงานถูกต้อง สัมมาอาชีโว ดำรงชีวิตถูกต้อง สามอย่างนี้ เป็นพวกศีลเป็นตัวศีล

สัมมาวาจา - มีวาจาถูกต้อง ชอบหรือถูกต้อง คือวาจานั้นไม่ทำอันตรายใคร มีแต่ทำประโยชน์ให้แก่ทุกคน ดังนั้นพูดจาที่ไม่ทำอันตรายใคร มีแต่ทำประโยชน์แก่ทุกคนนั้นแหละ นั่นแหละคือวาจาที่ชอบ วาจาที่ถูกต้อง คือวาจาที่ไม่เป็นคำเท็จ วาจาที่ไม่เป็นคำหยาบ วาจาที่ไม่เป็นคำยุยงให้แตกสามัคคี วาจาที่ไม่เพ้อเจ้อ ในตำราในหนังสือเรียนมีอยู่แล้วนะ สัมมา

วาจา สัมมาวาจา วาจาถูกต้อง คืออย่างนั้น เมื่อมีความรู้ถูกต้อง มีความต้องการถูกต้อง แล้ววาจามั่นก็ถูกลากไปให้ถูกต้อง เป็นธรรมदानะ

ที่นี้การกระทำนะ การกระทำด้วยมือด้วยเท้านี้ เรียกว่า การงานก็ถูกต้อง นี่การกระทำมั่นก็ถูกต้อง เรียกว่า *สัมมากัมมันโต* ไม่ฆ่าใคร ไม่ขโมยใคร ไม่ประพฤตินิดของรักของผู้ใด อย่างนี้ก็ เรียกว่าเป็นการงานที่ถูกต้อง

ที่นี้*สัมมาอาชีโว* –ดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง รายละเอียด ไปหาเอาเองก็ได้ มันชัดพอแล้วนี้ พุดจาถูกต้อง ไม่เป็นโทษเป็นภัย การงานถูกต้องไม่เป็นโทษเป็นภัย การดำรงชีวิตถูกต้อง ไม่เป็นโทษเป็นภัย คือไม่หาเลี้ยงชีวิตที่ผิดๆ ไม่ดำรงชีวิตที่ผิดๆ เรียกว่า*สัมมาอาชีโว* มีอาชีพะถูกต้อง สามข้อนี้เป็นพวกศีล สองพวก พวก ๒ ข้อข้างต้นเป็นพวกปัญญา สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปโปเป็นพวกปัญญา ที่นี้ ๓ ข้อนี้ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว นี่เป็นพวกศีล สังเกตไว้ด้วยก็ได้ว่าปัญญามาก่อน ศีล

ที่นี้ต่อไปอีก ก็มี*สัมมาวาจาโม* –พยายามอย่างถูกต้อง นี่ เป็นเรื่องเพ่งเล็งไว้ทางจิต พยายามของจิตนะ พยายามถูกต้อง

เรียกว่าพยายามถูกต้อง แต่ในทางที่ถูกต้อง มันเกี่ยวกับไอ้ผิด หรือถูกนี้ ที่ชั่วหรือผิด ที่เห็นว่าชั่วหรือผิด หรือเป็นโทษเป็นอันตราย ระวัง พยายามระวังไม่ให้มันมีขึ้นมา ถ้ามีขึ้นมา พยายามละเสีย ที่มันถูกต้องที่มันเป็นประโยชน์ ที่จะดับทุกข์ได้ ก็พยายามให้เกิดขึ้นมา ที่มันเกิดขึ้นแล้วก็พยายามให้มันเจริญมาก มาก มากขึ้นไป

ความเพียร ๔ อย่างนี้ ในแบบเรียนก็มี ทำไม่จึงต้องจด เพราะในแบบเรียนก็มี นี่สัมมาวายาโม ภาษานี้เป็นภาษาบาลี วายามะ วายามะ เพราะถ้ามันแปลกจากที่เคยรู้ จะจดก็ได้ แต่เดี๋ยวมันจะจดมากเกินไป ภาษาบาลีเขาเรียกวายามะ ภาษาไทยเขาเรียกว่าพยายาม พยายาม เขาเอามาจากสันสกฤต พยายามะ คำว่าพยายามนั่นเองคือวายนะ พยายามอยู่อย่างถูกต้อง ถูกต้องอย่างไร ไอ้ที่ชั่วที่ผิดที่อันตรายนั้นอย่าให้เกิด ถ้าเกิดแล้วละมันเสีย ที่ดีที่มีประโยชน์นั้นทำให้เกิดขึ้นมา พยายามให้เกิดขึ้นมา ที่เกิดขึ้นมาแล้วก็พยายามรักษาไว้ให้มาก นี่เรียกว่า มีความพยายามถูกต้อง

ที่นี้ถัดไป ข้อที่เจ็ดก็สัมมาสติ สัมมาสติ - มีระลึกในใจ อย่างถูกต้อง ในบาลีชั้นสูงเขาพูดถึงระลึกสติ ระลึกสติปัญญา

๔ ในที่นี่จะพูดว่าทั่วไปแหละ อะไรที่ควรระลึกก็ระลึกให้ถูกต้อง เรื่องเกี่ยวกับร่างกาย เกี่ยวกับเรื่องจิต เกี่ยวกับความรู้สึกของจิต เกี่ยวกับความจริงของธรรมชาติ อะไรก็ตาม ระลึกอยู่อย่างถูกต้อง มีความรู้้อย่างถูกต้อง และระลึกอยู่อย่างถูกต้อง นี้เขาเรียกว่ามีสติถูกต้อง สัมมาสติ

ทีนี้ ข้อสุดท้าย ข้อที่แปดก็ สัมมาสมาธิ *สัมมาสมาธิ* – *มีความตั้งใจมั่นถูกต้อง* กำลังใจที่เข้มแข็งว่องไว ถูกต้อง ถูกต้อง แต่ในทางที่จะสามารถ ทำลายกิเลสหรือดับทุกข์ สัมมาสมาธิสมาธิ คือ ใจเข้มแข็งไม่อ่อนแอ จิตใจเกลี้ยงเกลาไม่มีกิเลส แล้วก็จิตใจว่องไวในการที่จะทำหน้าที่ของจิตใจ พูดสั้นๆ ว่า จิตบริสุทธิ์ จิตเข้มแข็ง จิตว่องไว คือสมาธิ ลักษณะของสมาธิมีอยู่ ๓ อย่างนี้ที่สำคัญ จิตบริสุทธิ์ จิตเข้มแข็ง จิตว่องไว

เมื่อจิตเป็นสมาธิก็หมายความว่าจิตนั้นเข้มแข็งอย่างยิ่ง สามารถอย่างยิ่งที่จะเห็นสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง ที่องค์ที่แปดของหนทาง ถ้าต่อไปนั้นก็จะเป็นเรื่องของปลายทาง ของผล ผลปลายทางแล้ว นั่นไม่พูด พูดแต่ ๘ องค์นี้ แล้วไปใคร่ครวญดูอยู่ตลอดเวลาที่แล้วกัน

พวกคอมมิวนิสต์เขาศึกษาลัทธิคอมมิวนิสต์วันละ ๘

ชั่วโมง เราพุทธบริษัทศึกษารรณะของตนวันละ ๑ ชั่วโมง ก็
ไม่ค่อยจะได้ แล้วจะไปสู้กันไหวหรือ ลองศึกษารรณะวันละ
๘ ชั่วโมงดูบ้าง เดียวก็พอแหละที่จะสู้กัน ไปดู ๘ องค์นี้ อยู่
บ่อยๆ อยู่เรื่อยๆ ให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ทั้งความจำ ทั้งความหมาย
ตัวหนังสือและทั้งเนื้อความให้แจ่มแจ้ง **สัมมาทิฏฐิ** -**ความเห็น**
ชอบ **สัมมาสังกัปปะ** -**ความดำริชอบ** **สัมมาวาจา** -**พูดจาชอบ**
สัมมากัมมันโต -**ทำงานชอบ** **สัมมาอาชีโว** -**ดำรงชีวิตชอบ**
สัมมาวายาโม -**พากเพียรชอบ** **สัมมาสติ** -**ระลึกชอบ** **สัมมา**
สมาธิ -**ตั้งใจมั่นชอบ** เอาตามแบบสวดมนต์แปลนี้ก็ได้

นี่พอประกอบด้วยองค์ ๘ รวมเป็นทางเดียวกันนี้แหละ
คือ อภิญ्ञาคิกรมรรค หนทางอันประกอบด้วยองค์ ๘ สององค์
แรกเป็นปัญญา สามองค์ตรงกลางเป็นศีล สามองค์อันสุดท้าย
เป็นสมาธิ คือมันประกอบอยู่ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา นี่ก็เป็น
ข้อที่ต้องรู้ไว้นะ สังเกตดูดีๆ นะ เพราะว่าเราพูดกัน พูดกันนี้มัน
พูดกันว่า ศีล สมาธิ ปัญญา พอที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส ทำไม
จึงตรัสลำดับว่า ปัญญา แล้วศีล แล้วสมาธิ มีใครทราบไหมว่า
เพราะเหตุใด เพราะเมื่อพูดนะมันพูดโดยนิตินัย ตามวิชาการ
ตามหนังสือ ตามนิตินัยที่เอาสูง เอาต่ำ เป็นหลัก นี่ก็เป็นเรื่อง

วิชาการ เป็นเรื่องทฤษฎี

แต่พอพระพุทธเจ้าท่านตรัสในเรื่องสูตรนี้ ท่านเอา
พหุติณัย โดยพหุติณัย คือความจริง ว่ามันทำงานกันอย่างไร เมื่อ
มันจะทำงานกันจริงๆ ปัญญาต้องมาก่อน แล้วศีลกับสมาธิก็จะ
ถูกต้อง ถ้าปัญญาไม่มาก่อน ศีลมันก็ผิดหมดแหละ ศีลมันก็เข้า
รกเข้าพง ศีลมันก็เถลไถลออกไปไหนเสียก็ไม่รู้ ดังนั้นเมื่อเป็น
Practical ปฏิบัติกันนั้น ปัญญาต้องมาก่อน แล้วศีลมา แล้ว
สมาธิมามันก็ถูกต้อง แล้วมันกลับส่งเสริมปัญญา ควบคุมศีล
ควบคุมสมาธิ แรงขึ้น แรงขึ้นเป็นอย่างนั้น

นี่เรารู้แล้วว่า ถ้าเราจะพูดกันเป็นเพียงวิชา แล้วเราพูด
ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา แต่ถ้าเราพูดเป็นปฏิบัติ เป็นเทคนิคของการ
ปฏิบัติ แล้วมันกลายเป็นว่า ปัญญา ศีล สมาธิ เขาไม่ได้เอียงกัน
เขาไม่ได้ทะเลาะวิวาทกัน แต่มันพูดกันคนละแนว พูดกันคนละ
แง่ พูดอย่างทฤษฎี ก็พูดว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ตามน้ำหนักมาก
น้อย สูงต่ำ แต่พูดถึงเทคนิคของการปฏิบัติก็ต้อง ปัญญา แล้ว
ก็ศีล ก็สมาธิ เพราะมันทำอย่างนั้นจริงๆ เพราะมันทำงานนะ
มันทำอย่างนั้นจริงๆ

แปดองค์รวมกันเข้าเป็นหนึ่งทาง นี่ทางนี้ ทางนี้คือทาง

สายกลาง ไม่เอียงซ้ายเอียงขวา ไม่เอียงซ้าย เอียงขวา ไม่ไป
ในทางกิเลสฝ่ายกาม หรือกิเลสฝ่ายโมหะ คือทำให้ลำบาก
ไม่มีลักษณะเปียกแฉะ และไม่มีลักษณะไหม้เกรียม เพราะ
มันถูกต้องและพอดี ไม่เป็นลบไม่เป็นบวก ถ้าเข้าใจข้อนี้ได้
จะดีมาก

อภฺรฺรังคิกมรรค

หนทางอันประกอบด้วยองค์ ๘

สององค์แรกเป็นปัญญา

สามองค์ตรงกลางเป็นศีล

สามองค์อันสุดท้ายเป็นสมาธิ

คือมันประกอบอยู่ด้วย

ศีล สมาธิ ปัญญา

พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ ตามกฎของธรรมชาติ

ลักษณะ ๘ องค์นี้เมื่อกลมเกลียวกันเป็นองค์เดียวกันแล้ว ไม่มีลักษณะเป็นลบหรือเป็นบวก มันเป็นลักษณะอยู่ตรงกลางคือความถูกต้อง ความถูกต้อง ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหลยึดถือว่าได้หรือเสีย หรือน่ารัก หรือน่าเกลียด มันไม่มีที่ไ้ง่ จะไม่ไ้ง่อย่างนั้นอีกต่อไป แล้วก็ไม่มีมองดูอะไรในแง่ร้าย ไม่มองดูอะไรในแง่ดี ทำอยู่อย่างถูกต้อง ถูกต้อง ถูกต้องตามที่ควรจะทำ ในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์ของธรรมชาติ ไม่เนื่องด้วยผีसांगเทวดา พระเจ้าพระอะไรที่ไหน ไม่เนื่อง ไม่เนื่อง เนื่องอยู่แต่กับกฎของธรรมชาติที่ว่าทำลงไปอย่างนี้ ผลจะเกิดอย่างนี้ ทำลงไปอย่างนี้ ผลจะเกิดอย่างนี้ เราเรียกว่าพุทธศาสตร์ ถ้าผิดจากนี้เป็นไสยศาสตร์ คือตรงกันข้าม

พุทธศาสตร์ แปลว่า ศาสตร์ของคนลืมนตา คือตื่น ตื่นอยู่ ไสยศาสตร์ ศาสตร์ของคนหลับตา คือหลับอยู่ ไสยะ แปลว่า หลับ ; พุทธะ แปลว่า ตื่น ไปเปิดดู Dictionary เองก็ได้ ไสยะ นั้นแปลว่าหลับ พุทธะแปลว่าตื่น เรามีพุทธศาสตร์ ศาสตร์แห่ง

คนดีนอยู่ เพราะฉะนั้นไสยศาสตร์ทั้งหลายก็ไม่ใช่พุทธศาสตร์ พุทธศาสตร์ต้องเป็นวิทยาศาสตร์ตามกฎของธรรมชาติ ถ้าไสยศาสตร์ ศาสตร์ของคนหลับ เขาฝันว่าอะไรก็ได้ เขาสอนว่ามีอะไร มีอะไร มีอะไร มีผีสิงเทวดาอะไรก็ได้ตามใจเขา อยากไปเรื่องรดน้ำมนต์ก็ได้ เอ้า เครื่องรางของขลังอะไรก็ได้ตามใจเขา

แต่ถ้าว่าพุทธศาสตร์ต้องเป็นวิทยาศาสตร์ตามกฎของธรรมชาติ ถ้าทำลงไปอย่างนี้ ผลจะเกิดอย่างนี้ ทำกิริยาอย่างนี้ จะเกิดปฏิกิริยาอย่างนี้ เช่นว่าเคาะลงไปมันก็ดังโผงอย่างนี้เป็นต้น จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ตามกฎที่เที่ยงแท้ของธรรมชาติ และเป็นวิชาวิทยาศาสตร์ นี้รู้ไว้ด้วยว่าพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์นั้นเป็นอย่างไร เดี่ยวพอถึงเวลาที่จะไปโต้เถียงกับใครบ้างเรื่องนี้ ก็จะพูดไม่ถูกนั้นว่าพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์อย่างไร คือมันเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอย่างที่เราเห็นได้ อย่างที่พิสูจน์ได้ และคิดทุกอย่างอยู่ในภายใน เนื่องกับภายใน ไม่ต้องเนื่องกับภายนอก ทุกสิ่งจะดูหาได้จากภายใน คือในชีวิตจิตใจนั่นเอง

มันจะต้องตอบคำถาม ที่จะมีผู้ถามไปที่ไหนว่า พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์หรือเป็นไสยศาสตร์ ตอบให้ดีๆ ถ้าไสย-

ศาสตร์นั้นมันไม่มีเหตุผลอย่างนี้ แล้วก็ว่าเอาเอง คิดนึกเอาเอง มีที่พึ่งอยู่ข้างนอก พึ่งสิ่งภายนอก ยึดถือสิ่งภายนอกตัวเป็นที่พึ่งนั้นเป็นไสยศาสตร์ ถ้าถือเอาสิ่งที่มีอยู่ภายในตัวเป็นที่พึ่งนี้เป็นพุทธศาสตร์ มันจึงมีอะไรๆ อยู่ในภายใน ความทุกข์ก็ดี เหตุให้เกิดทุกข์ก็ดี ความดับทุกข์ไม่มีเหลือก็ดี ทางถึงการดับทุกข์ก็ดี อยู่ในนี้ ในร่างกายนี้ ในจิตใจนี้

แล้วก็มีความเกี่ยวเนื่องตามธรรมชาติคือเหตุและผล เหตุและผล เหตุและผลอย่างไม่เป็นอย่างอื่น เมื่อทำเหตุลงไปอย่างนี้ ผลก็เกิดขึ้นอย่างนี้ ทำเหตุลงไปอย่างนี้ ผลก็เกิดขึ้นอย่างนี้ และพิสูจน์ได้เหมือนกับมันเป็นวัตถุ เห็นอยู่ตรงหน้านี้ พิสูจน์ทดลองได้อย่างนี้ ตลอดทุกเวลา นี่ก็เรียกว่ามีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์

มีที่พึ่งอยู่ข้างนอก พึ่งสิ่งภายนอก
ยึดถือสิ่งภายนอกตัวเป็นที่พึ่งนั้นเป็นไสยศาสตร์
ถ้าถือเอาสิ่งที่มีอยู่ภายในตัวเป็นที่พึ่ง
นี้เป็นพุทธศาสตร์

ล่องพ้นความทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะสัมมาทิฐิ

ฉะนั้น รู้จักอริยมรรคมีองค์ ๘ เสียที จะเปรียบเทียบความกลมเกลียวกันของ ๘ นี้ ข้อที่หนึ่งคือมีความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความเห็น ถูกต้อง แล้วก็มีความต้องการถูกต้องตามความรู้ความเห็นนั้น แล้วมันก็มีการกระทำทางกาย ทางวาจา ทางจิตถูกต้อง ตามความเห็นอันนั้น

ดังนั้นสัมมาทิฐินี้เป็นตัวแรก เอามาไว้ข้างแรก อันแรก มีลักษณะเหมือนกับผู้นำ ผู้นำ เจ็ดที่เหลือเป็นผู้ตาม ผู้นำก็คือตัวแรกที่หนึ่งตัวสัมมาทิฐิ พอสัมมาทิฐิถูกต้องแล้วอื่นๆ มันถูกต้องหมดแหละ เพราะมันเป็นผู้ตาม เราต้องมีความรู้ ความเชื่อ ความคิด ความเห็นอย่างถูกต้องเสียก่อน แล้วความปรารถนา การพูดจา การทำการงานและการมีสติ สมาธิมันจะตามไป แล้วมันก็จะถูกต้องกันหมด จึงเห็นได้ว่ามันสำคัญที่สุด จนพระพุทธเจ้าหรือใครก็ได้พูด ก็ถูกต้องตรงกันหมดว่า **ล่องพ้นความทุกข์ทั้งปวงได้เพราะสัมมาทิฐิ**

จำประโยคนี้ไว้ให้ดีๆ พอคนเราหรือใครทั้งหมดล่องพ้น

ความทุกข์ทั้งปวงได้เพราะสัมมาทิฏฐิ ให้ขลังสักหน่อย จะบอก
คาถาบาลีด้วย คอยระวังเขียนให้ดี สัมมาทิฏฐิ เขียนเป็นจุดได้
ได้ไหม สัมมาทิฏฐิ เขียนลงไปสิ สัมมาทิฏฐิ ติดกัน สมาทานา
ติดกันนะ สมาทานา สัมมาทิฏฐิสมาทานา วรโรค สัพพัง; สัพพัง
วรโรคก็สัพพัง และวรโรค ทุกขัง แล้ววรโรค อุปัจจะคฺขง อุปัจจะคฺขง

สอบทานอีกทีนะ จะบอกสอบทานอีกที ทวนอีกที สัมมา-
ทิฏฐิสมาทานา สัพพัง ทุกขัง อุปัจจะคฺขง อุปัจจะคฺขง นี่คาถาส่งสุด
ในพระพุทธศาสนา สัมมาทิฏฐิสมาทานา สัพพัง ทุกขัง อุปัจจะคฺขง
-ล่องทุกข์ได้เพราะสมาทานสัมมาทิฏฐิ; สัมมาทิฏฐิสมาทานา
-เพราะสมาทานสัมมาทิฏฐิ อุปัจจะคฺขง -ล่อง ทุกขัง -ซึ่งทุกข์
สัพพัง -ทั้งปวง ล่องพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงเพราะสมาทาน
สัมมาทิฏฐิ คำว่าสมาทาน สมาทาน แปลว่า ถือนุปฏิบัติไว้อย่างดี
เราถือนุปฏิบัติไว้อย่างดี เรียกว่าสมาทาน แล้วมันสัมมาทิฏฐิ
สมาทานา -สมาทานสัมมาทิฏฐินะ ถือนุสัมมาทิฏฐิไว้เป็นอย่างดี
สัพพัง ทุกขัง อุปัจจะคฺขง -จะล่องพ้นทุกข์ทั้งปวงได้

เพราะว่าพอมีสัมมาทิฏฐิตีถูกต้องแล้ว อีก ๗ องค์
มันตามหลังมาหมดเลย เพราะมันมีสัมมาทิฏฐินำหน้า ท่าน
จึงเปรียบไว้อย่างหนึ่งว่าเหมือนกับว่า พออาทิตย์อุทัย พอ

ดวงอาทิตย์อุทัยแดงๆ ขึ้นมา ทางทิศตะวันออก มันก็เป็นที่
แน่นอนว่าจะมีเวลากลางวัน จะมีเวลากลางวัน นี่พอมีสัมมา
ทัญญู เริ่มขึ้นมา แล้วอีก ๗ องค์จะตามมาแน่นอน อีก ๗ องค์
จะตามมาแน่นอน ขอให้มีสัมมาทัญญูเกิด แล้วสัมมาสังกัปป
สัมมาวาจา กัมมันโต อาชีโว วายาโม จะตามมา เช่นเดียวกับ
พ้ออาทิตย์อุทัยขึ้นมาเรื่อยๆ ขึ้นมาแล้วก็ เวลาที่เป็นเวลากลาง
วันสว่างจ้ามันจะตามมา ว่าอย่างนั้น

จึงเห็นว่าเป็นธรรมะสำคัญรีบทำให้มี รีบรักษาไว้ให้ดี
รีบชำระให้ถูกต้อง ให้มีสัมมาทัญญูเสมอไป ถ้าไม่ถูกต้องนะเขา
เรียกว่ามิจฉาทัญญู ถ้ามันตรงกันข้ามแล้วเขาก็เรียกว่ามิจฉาทัญญู
มันเลวร้าย นำไปสู่ความทุกข์โดยส่วนเดียว เมื่อสัมมาทัญญูมัน
ดับทุกข์ได้ด้วยประการทั้งปวง มิจฉาทัญญูมันก็นำไปสู่ความ
ทุกข์โดยประการทั้งปวงไม่ต้องสงสัย

มันสำคัญอยู่ที่ว่าสัมมาทัญญูมันรู้ มันเห็น มันเข้าใจ
มันเชื่อ อย่างไรแล้วก็ นอกนั้นมันจะตามไปหมดแหละ มัน
ต้องการถูกต้อง พุดจาถูกต้อง ทำการงานถูกต้อง ดำรงชีวิต
ถูกต้อง พากเพียรถูกต้อง มีสติถูกต้อง มีสมาธิถูกต้อง ไป
ศึกษาทุกอย่างแหละ แต่ละอย่าง ละอย่างให้เข้าใจ พอสมควร

แล้วค่อยๆ ศึกษาให้ละเอียดๆ มากขึ้น เช่น คำคำเดียวนี้ มันมีคำอธิบายมากมาย แต่เดี๋ยวนี้อย่าเพิ่งเอามาพูดเลย มันมากเกินไป มันยุ่ง มันสับสน เช่นพูดว่าสัมมาทิฏฐิมีสมาธิถูกต้องนี้ พูดกันหลายชั่วโมงก็ยังไม่ได้อะไร แต่เดี๋ยวนี้เราไม่พูดอย่างนั้นแหละ

เราพูดแต่เค้าเงื่อน ใจความสำคัญ เราจะมีสัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูกต้อง แล้วเรามีความปรารถนาถูกต้อง เรามีการพูดจาถูกต้อง เรามีการงานที่ทำถูกต้อง เรามีการดำรงชีวิตถูกต้อง เรามีความพยายามถูกต้อง มีสติถูกต้อง มีสมาธิถูกต้อง ก็มีเท่านั้นแหละ ทั้งวันทั้งคืน พอดตรวจดู โอ้ ถูกต้อง ถูกต้องแล้ว พอใจ ถูกต้องแล้วพอใจ อย่างที่พูดกันคืนก่อน ถูกต้องแล้วพอใจ ถูกต้องแล้วพอใจ มันก็เป็นสุข

นี่ถูกต้องแล้วพอใจ ถูกต้องแล้วพอใจ จะอยู่ในห้องนอน หรืออยู่ในห้องน้ำ หรืออยู่ในห้องทำงาน หรืออยู่ที่ไหนก็ตามใจ ก็ให้มันแสดงให้เห็นชัดว่าถูกต้องแล้วพอใจ ถูกต้องแล้วพอใจ ถูกต้องแล้วพอใจ นี่คือทางสายกลาง ถ้าอยู่อย่างถูกต้อง ถูกต้องแล้วโลกไม่ว่างจากพระอรหันต์ พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า อย่างนั้น ถ้าอยู่กันโดยชอบคือถูกต้องแล้วโลกนี้จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ จะยังมีพระอรหันต์ ท่านตรัสไว้อย่างนั้น

เอาละ สรุปความว่าอยู่ตรงกลาง อยู่ตรงกลาง อย่าเอียง ซ้ายเอียงขวา ให้ถูกต้องอยู่ที่ตรงกลาง ตรงกลาง จะพูดธรรมดา ธรรมดาไม่หย่อน ไม่ตึง ไม่มาก ไม่น้อย ไม่เปียก ไม่แห้ง ไม่บวม ไม่ลบ ไม่ดี ไม่ร้ายนะ ให้มันอยู่ตรงกลาง ทุกๆ คู่ที่เป็นคู่เปรียบ เทียบนะ เราอยู่ตรงกลาง นี่คือทางสายกลาง ทางสายกลาง หัวใจของพุทธศาสนา พระพุทธเจ้านำมาสอนเป็นเรื่องแรกของ เรื่องทั้งหมดที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้

เรื่องแรกที่สอนแก่ปัญจวัคคีย์คือเรื่องนี้ ส่วนเรื่องคำ เยาะเย้ยตมทาเล่นโดยพระองค์เองไม่ได้สอนใครนั้นนะเรียกว่า เป็นคำตรัสคำแรกด้วยซ้ำ แต่ไม่ใช่ ไม่ใช่ ไม่ใช่คำสอนเรื่องแรก เพราะไม่ได้สอน นี่คำสอนสุดท้ายก็ที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง จงทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด นั่นแหละ คำสอนสุดท้าย โอวาทสุดท้าย

อยู่ตรงกลาง อยู่ตรงกลาง ไม่ถูกเกินไป ไม่แพงเกินไป ดีไหม ดีไหม อีกคู่นี้ อย่าให้มันถูกเกินไป อย่าให้มันแพงเกินไป จะกินจะอยู่ จะแต่งเนื้อแต่งตัว จะมีอะไรใช้สอย ให้มันอยู่ตรง กลาง อย่าให้มันถูกเกินไป อย่าให้มันแพงเกินไป เดียวนี้มันชอบ แต่ที่แพงนี้ ชอบแต่ที่สวย ชอบที่แพงโดยไม่คิดว่ามันจะมีอะไร

เกิดขึ้น มันก็หลงเป็นเหยื่อของกิเลส

อยากจะบอกคำพูดเกี่ยวกับคำพูดอีกคำหนึ่ง ก็เป็นเรื่องสุดท้ายว่า อยู่อย่างธรรมดาๆ ดูเหมือนภาษาไทยเรานี้ใช้คำว่าปอนๆ อย่างสวย สวย สวย นั่นก็มันสวยเกินไป ใสสกปรก สกปรก แล้วที่นั่นมันก็นั่นเกินไป พอปอนๆ เท่านั้นแหละ ตรงกลางๆ นั่นแหละ จะไม่แพงเกินไป มันจะไม่ส่งเสริมกิเลสด้วย ใครจะว่าก็ช่างหัวมัน เราไม่แถมสี่ ไม่ระบายสี่ ไม่สวย ไม่แพรวพราว ไม่อะไร เอาพอปอนๆ เท่านั้นแหละ นั่นแหละ มันจะเข้ากันกับคำว่า ทางสายกลาง

นี่ใจความเรื่องทางสายกลางซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา เป็นเรื่องหัวใจสำคัญที่สุดของพุทธศาสนา และเป็นเรื่องแรกที่พระพุทธเจ้านำมาสอน นำมาสอน ก่อนเรื่องใด ก่อนเรื่องใดๆ วันแรกเราพูดถึงเรื่องธรรมะกับการปฏิบัติธรรม วันถัดมาพูดถึงความทุกข์กับการดับทุกข์ วันที่สามพูดถึงเวลาที่เราเรากินเวลา เรื่องที่ส่วนนี้เรื่องทางสายกลาง ถ้าเอาความรู้เหล่านี้ทั้ง ๔ เรื่องนี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ก็พอแล้ว เกินพอซะอีก เอาไปชักซ้อม ทำความเข้าใจแจ่มแจ้ง ปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิบัติ แล้วมันจะสอนให้เองแหละ ถ้ามันปฏิบัติไม่ถูก มันไม่ดับทุกข์

หรรอก ไม่ต้องไปอ้างใคร ไม่ต้องไปเชื่อใครที่ไหน

ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง มันไม่ดับทุกข์ ความทุกข์มันอยู่
ถ้ามันดับทุกข์ได้ นั่นถูกแล้ว ถูกแล้ว เริ่มถูกแล้ว ถูกแล้ว ถือเป็น
เป็นหลักสำคัญตรงนี้ ถ้าว่ามันถูกต้องแล้วมันก็จะดับทุกข์ให้
เห็น ถ้าไม่ถูกต้องมันก็ไม่ดับทุกข์ให้เห็น ดังนั้น เอาไปศึกษา
ไปค้นคว้า ไปปฏิบัติ ไปพิสูจน์ ไปทดลองตามวิธีวิทยาศาสตร์
ไม่ใช่ไสยศาสตร์ไม่ต้องหลับตาทำ แต่ว่าต้องลืมตาทำ เป็นอิสระ
แก่ความคิดความเชื่อของตนเอง พิสูจน์ได้ว่าถ้าถูกต้องแล้วมัน
ดับทุกข์ ไม่ถูกต้องแล้วมันไม่ดับทุกข์ เพราะมันมีหลักที่จะตัดสิน
ของมันเองอยู่ในตัว

เอาละ เป็นอันว่าต่อไปนี่คงจะเดินทางถูกต้อง เท่านั้น
ก็พอ ชีวิตเป็นการเดินทางอยู่เสมอ ไปเห็นเสียก่อนว่าชีวิตนี้
มันเป็นการเดินทางอยู่เสมอ และจัดให้มันเดินทางอย่างถูกต้อง
และนั่นคือการเดินทางสายกลาง คือตัวพุทธศาสนา ตัวแท้ของ
พุทธศาสนาคือทางสายกลาง เรียกว่า อริยอัฐมรรคได้
เรียก มัชฌิมาปฏิปทาได้ เรียกว่าตัวพรหมจรรย์ก็ได้ ทางสาย
กลางนี้ ในบาลีเรียกว่า ตัวพรหมจรรย์

ดังนั้น ขอยุติการบรรยาย เพราะความสมควรแก่เวลา

และเร็วแรง วันนี้งั่งกับธรรมชาติ เมื่อคืนไม่้งั่งกับธรรมชาติ
ไปเปรียบเทียบกันดู ต่างกันอย่างไร.

ปิดประชุม.

เมื่อสัมมาทิฐิมั่นคงทุกขก็ได้ด้วยประการทั้งปวง
มิจฉาทิฐิมั่นคงก็นำไปสู่ความทุกข์โดยประการทั้งปวง
ไม่ต้องสงสัย

ใบสมัครสมาชิก

ข้อมูลสมาชิก

ชื่อ นามสกุล

สถานที่ติดต่อ

.....

.....

โทรศัพท์ อีเมล

มีความประสงค์ขอรับเป็นสมาชิกหนังสือธรรมะใกล้มือ

สมัครใหม่ ต่ออายุสมาชิก สมาชิกอุปถัมภ์* สมัครมอบเป็นของขวัญ**

๑ ปี (๑๒ เล่ม) ๑๘๐ บาท ปี (..... เล่ม) บาท

ต้องการรับหนังสือตั้งแต่ฉบับ เดือน ปี

สมทบการผลิต

ณ สโมสรธรรมทาน เป็นจำนวน บาท

โอนเงิน เป็นจำนวน บาท

เข้าบัญชี มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ประเภท ออมทรัพย์ เลขที่ ๑๑๑-๒-๙๖๒๙๕-๘

ธนาคาร ไทยพาณิชย์ สาขา สำนักวิจัยอิน

โดยได้ส่งหลักฐานการโอนเงินมาทาง

ไปรษณีย์ : จำหน่ายของถึง สโมสรธรรมทาน (สมัครสมาชิกธรรมะใกล้มือ)

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ สวนโมกข์กรุงเทพ

สวนวชิรเบญจทัศ ถ.นิคมรถไฟสาย ๒ แขวงจตุจักร เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรสาร : ๐-๒๙๓๖-๒๖๘๘

อีเมล : bookclub@bia.or.th

กล้องข้อความ : www.facebook.com/bookclub.bia

อื่นๆ (ระบุ) :

* กรอกข้อมูลจัดส่งด้านหลัง

** กรอกข้อมูลจัดส่งด้านหลัง

* ข้อมูลจัดส่งสมาชิกอุปถัมภ์

ไม่ระบุงค์กรที่จะบริจาค ตามแต่มูลนิธิหรือจดหมายเหตุพุทธทาสจัดให้

ระบุงค์กรที่จะบริจาค ดังนี้

ชื่อองค์กร

เลขที่ หมู่ ตรอก/ซอย

ถนน ตำบล

อำเภอ จังหวัด

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์

** ข้อมูลจัดส่งสมัครมอบเป็นของขวัญ แต่

ชื่อ-นามสกุล ผู้รับ

เลขที่ หมู่ ตรอก/ซอย

ถนน ตำบล

อำเภอ จังหวัด

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์

บันทึก

.....
.....
.....

สอบถามเพิ่มเติมได้ที่ สโมสรรวมทาน โทร. ๐-๒๙๓๖-๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

สหพทาน์ รมทาน์ ชินชาติ
การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

ไม่เอียงซ้ายเอียงขวา

ไม่ไปในทางกิเลสฝ่ายกามกิเลสฝ่ายโมหะ
ไม่มีลักษณะเบียดแฉะและไม่มีลักษณะไหม้เกรียม
เพราะมันถูกต้องและพอดี ไม่เป็นลบไม่เป็นบวก

พุทธทาสโอฬารภิกขุ

ISBN 978-616-7574-56-1

